

מביניהם, אם כן נאמר ש"או" דסיפא —
"כשב או עז" — נמי לרבות הוא בא?!

האי מאי?! וכי מה קושיא היא זו?!

והרי אי אמרת בשלמא שני ה"או" למעט
הם באים, הוא דאיצטריך תרי מיעוטי, אי
לכן הוצרכו שני מיעוטים, ומשום:

דאף על גב דאימעטיט מ"או" הראשון —
כלאים, איצטריך "או" נוסף למעוטי נדמה.

אלא אי אמרת "או" לרבות הוא בא,
ותאמר: אחד בא לרבות את הכלאים, ואחד
את הנדמה, תרי ריבויי למה?!

והרי השתא כלאים אי רבי ליה מ"או"
הראשון, נדמה שהוא קל מכלאים מיבעיא
[לא כל שכן?!] (2)

ומקשה הגמרא: אלא לפי מה שאתה אומר,
שבקדשים נתרבו הכלאים, אם כן הא דאמר

אבל גבי קדשים, דכתיב ה"או" בין "כשב
ועז" ששניהם בהמות דקות, ואתה יכול
להוציא כלאים מביניהם, כי הם מתעברים
זה מזה ויולדים, נמצא שעדיין לא נתמעטו
הכלאים, ואם כן:

"או" למעט הוא. (16)

עמ-א ואכתי מקשינן: והא גבי קדשים נמי, מלבד

"כשב או עז", נאמר עוד: "שור או כשב",
שאין אתה יכול להוציא כלאים מביניהם,
ואם כן נרבי מ"או" זה אף את הכלאים?!

ומשינינן: מד"או" דסיפא דקרא — "כשב או
עז" — למעט הוא בא. (1)

אם כן: "או" דרישא — "שור או כשב" —
נמי למעט הוא בא.

ומקשינן: אדרבה יש לומר בהיפוך: מד"או"
דרישא — "שור או כשב" — לרבות הוא
בא, שהרי אי אתה יכול להוציא כלאים

שאם "או" דרישא לרבות הוא בא, הרי ש"או"
השני למעט הוא בא.

והנה אם כבר ידעה הגמרא כל זאת, אם כן
אין מובן המשך הגמרא, שהגמרא מקשה אולי
שניהם לרבות הם באים?! ויתכן שכוונת רש"י
לסכם את הענין על פי המשך הגמרא, ובאמת
עדיין לא ידעה הגמרא כל זאת; ומה שאמרה
הגמרא: מדסיפא למעט, הוא לפי מה שמבואר
בברייתא, שה"או" דסיפא למעט הוא בא, וצריך
תלמוד.

2. הקשה הרשב"א: והרי אילו לא היה כתוב
אלא "או" אחד הייתי מרבה נדמה ולא כלאים,
ולכך איצטריך תרי ריבויי?!

ותירץ, שיש לנו לפרש את ה"או" לענין
כלאים שנתמעטו משום שאין כלאים יוצא

16. מסתבר, שכאשר הקשתה הגמרא ממה
דדרשינן "או" למעט, לא היתה הקושיא דוקא
מ"או" שנדרש לכלאים, והוא הדין שיש
להקשות גם ממה דדרשינן "או" למעט את
הנדמה, ולא לרבותו; ולפי זה עדיין לא נתישב
למה אנו דורשים מ"או" למעט נדמה ולא
לרבותו?! ולכאורה צריך לפרש: כיון ד"או"
ראשון למעט, "או" שני נמי למעט הוא.

1. פירש רש"י: שהרי אין אתה יכול לומר
שלרבות את הכלאים הוא בא, שהרי כלאים
באים מביניהם וממילא נתרבו; שמא תאמר:
לרבות את הנדמה הוא בא, אף זה אי אפשר, כי
היות ואתה אומר ש"או" דרישא לרבות את
הכלאים הוא בא, הרי כל שכן נדמה שהוא קל
ממנו שהוא כשר, ובהכרח צריך אתה לומר,

רבא: זה בנה אב: כל מקום שנאמר "שה" אינו אלא להוציא את הכלאים, למאי הלכתא, לגבי איזה דין הוצרך בנין האב ללמד שאינו נוהג בכלאים!?

אי, שמא תאמר: ללמדנו לקדשים — שנאמר בהם בפרשת נסכים [במדבר טו יא]: "ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד, או לשה בכבשים או בעזים" — שהכלאים פסולים לקרבן?

כך הרי אי אפשר לומר, כי:

קדשים, הרי בהדיא כתיב בהו! ? שנאמר: "שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה", ולכך ייתרה הכתוב "או", כדי ללמד: **פרט לכלאים.**

אי, שמא תאמר: למעשר בהמה, שנאמר בו [ויקרא כז לב]: "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש לה", ומאחר שנאמר "צאן" כאילו נאמר בו "שה",⁽³⁾ וללמדנו הוא בא, שהכלאים פטורים ממעשר בהמה?

אף זה אי אפשר לומר, כי:

מעשר בהמה בגזירה שוה "תחת תחת"⁽⁴⁾ יליף מקדשים לפטור את הכלאים ממעשר בהמה, כשם שהם פסולים לקדשים.

אי, שמא תאמר: לבכור שנאמר בו [ויקרא כז כו]: אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו, אם שור אם שה לה' הוא,⁽⁵⁾ וללמדנו הוא בא שהכלאים פטורים מן הבכורה!?

אף זה אי אפשר לומר, כי:

בכור בגזירה שוה "העברה העברה"⁽⁶⁾ יליף ממעשר, לפוטרו מן הבכורה, כשם שהוא פטור ממעשר בהמה.

אי נמי יש לך ללמוד שהכלאים פטורים מן הבכורה בקל וחומר:

השתא "נדמה" אמרת לא חייב בבכורה, דהא כתיב [במדבר יח יז]: "אך בכור שור", ולמדנו: עד שיהא הוא אביו שור ובכורו שור, ונתמעט הנדמה מן הבכורה —

כלאים — שהם פטורים מן הבכורה — מיבעיא!?

בקדשים: "והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה".

5. על פי תוספות בד"ה אי למעשר; ויש לעיין, שהרי ממילא נתמעטו הכלאים היות ואי אתה יכול להוציא כלאים מביניהם של שור ושה.

6. נאמר בבכור [שמות יג יב]: "והעברת כל פטר רחם לה", וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה", ונאמר במעשר בהמה: "כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה".

מביניהם, ולא את הנדמה; וראה עוד ב"פני יהושע" מה שכתב בזה, וראה עוד ב"ספר המפתח" מה שהביאו בזה.

3. כן פירש רש"י; והתוספות לא ניחא להם בזה, ופירשו שבמעשר בהמה יש גזירה שוה "העברה העברה" מבכור, כמבואר בהמשך הסוגיא, ובככור נאמר "שה" כמבואר שם.

4. נאמר במעשר בהמה: "כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה", ונאמר

אלא כי איתמר דרבא, לענין פדיון פטר חמור, שאין פודין בכלאים, וכדתנן:

נאמר בתורה: "ופטר חמור תפדה בשה", ואין פודין לא בעגל שהרי אינו שה, ולא בחיה, ולא בשחוטטה [שה שחוטט], ולא בששה טריפה [שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה], ולא בכלאים אפילו כשאביו ואמו ממין שה, ולא בכוי שהוא ספק חיה ספק בהמה — אלא בכבשים ועזים חיים בלבד.

ודין הכלאים בפדיון פטר חמור נלמד מבנין אב דרבא.

ואכתי מקשינן לרבי אלעזר במשנה שם דמתיר פדיון פטר חמור בכלאים, מפני שהוא שה, שהרי אביו ואמו ממין שה.

אם כן למאי הלכתא נאמר "שה", ומה בא ללמדנו! (7)

אמר לך רבי אלעזר:

א. הסוגיא כולה מתבארת לפי שיטת רש"י בסוגייתנו.

ב. שנינו בברייתא בבכורות ו ב:

"רבי שמעון אומר: [נאמר] "גמל גמל" שני פעמים, [שהוא טמא, אחד בתורת כהנים, ואחד במשנה תורה; כדי ללמדנו:] אחד גמל [הרי הוא טמא], ואחד גמל הנולד מן הפרה [לאו דוקא שהוא נראה כגמל, אלא שאין לו

סימני טהרה, ואפילו יש לו סימן אחד כגמל שהוא מעלה גרה, אך פרסותיו קלוטות ולא שסועות, כל שאין לו את שני הסימנים, הרי הוא טמא; ואפילו אם גם אביו היה טהור]."

וגמל הנולד מן הפר והפרה, נקרא בלשון סוגייתנו: "קלוט", דהיינו שפרסותיו קלוטות ולא שסועות, שלדעת רבי שמעון הרי הוא טמא.

ג. ובברייתא בבכורות ז א [כפי שהביאה ופירשה רש"י בסוגייתנו], הובאה שיטת רבי יהושע החולק על רבי שמעון:

כתיב: "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה [כלומר: או ממפריסי הפרסה], את הגמל, כי מעלה גרה הוא, [ואולם] פרסה איננו מפריס, [ולכן] טמא הוא לכם."

את זה [את הגמל שיש לו סימן אחד של טהרה, שהוא מעלה גרה אך פרסה איננו מפריס] אי אתה אוכל בסימן אחד [של טהרה], אבל יש אחר שאתה אוכל בסימן אחד [בלבד של טהרה], ואי זה, זה טמא הנולד מן הטהור ועיבורו מן הטהור [שאביו ואמו טהורים, והוא אין לו שני סימנים של טהרה, אלא סימן אחד בלבד, הרי הוא כשר לאכילה; אבל אם עיבורו מן הטמא דהיינו שהיה אביו טמא, אין בנו נכשר בסימן אחד של טהרה].

יכול אפילו עיבורו מן הטמא [לפי מסקנת

7. כתב ה"פני יהושע", לבאר לפי שיטת רש"י בחולין עח ב, שבנין האב מ"שה" היינו מ"זאת הבהמה אשר תאכלו שה כשבים ושה עזים", ואשר לפי זה צריך ביאור תירוץ הגמרא, ש"שה"

בא ללמד על "שה" האמור בפסוק זה עצמו, והרי אין זה "בנין אב" כלל! ולכן ביאר, ששאלת הגמרא לא היתה: לפי רבי אלעזר מה בא ללמד בנין האב, כי זו אינה קושיא, כי רבי

סוגייתנו, כך הוא הפירוש: יכול אפילו עיבורו מן הטמא הזה, דהיינו: יכול, שכשם שאני מכשיר בו בסימן אחד של טהרה, היות והיו אביו ואמו טהורים, כך אני מכשיר בבנו, דהיינו, שאף אם יבוא זה על פרה ותלד קלוט כמוהו יהיה הולד כשר; וקוראת לו הברייתא "טמא" מפני שבעצמותו טמא הוא, שהרי אין לו אלא סימן אחד, והכשרו הוא מפני שהוא בא מן הטהורים] תלמוד לומר: "זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים ושה עזים", [ומשמע שנאמר "כשבים", למדנו:] עד שיהא נולד משני כשבים, שיהו אביו ואמו כשבים, [ואביו של זה אינו נקרא "כבש", אם כי טהור הוא].

כי איתמר דרבא, כדי ללמד על טמא [בהמה ממין טמא] **שנולד מן הטהור, ועיבורו מן הטמא** — ומפרש לה ואזיל⁽⁸⁾ — שהוא אסור באכילה; ומשום שנאמר בו "שה",

דכתיב: [דברים יד ד]: "זאת הבהמה אשר תאכלו, שור שה כשבים ושה עזים".

ומה שאמרנו, שלרבי אלעזר דין זה נלמד מ"שה", הוא **דלא כרבי יהושע!**

דאי רבי יהושע, הרי לא הוצרך ללומדו מ"שה", כי ממה שאמר הכתוב: "שה כשבים ושה עזים" **נפקא ליה** לרבי יהושע שאינו מותר באכילה, ומשום דלשון "כשבים" משמע: **עד שיהא הוא כבש ואמו כבשה**.⁽⁹⁾

קא סלקא דעתין, ש"שה" אליבא דרבי אלעזר, או "כשבים" אליבא דרבי יהושע, באים למעט סוס הבא על הפרה וילדה סוס, או חזיר הבא על הרחל וילדה חזיר; ולפיכך תמהינן:

וטהורה מטמאה [כגון פרה מסוס, או רחל

אלעזר תנא הוא ואינו חושש לדברי רבא [כלומר: רבא לא אמר את דבריו לפי רבי אלעזר אלא כתנא קמא], אלא: היות ולמד רבא "בנין אב" מ"שה", הרי משמע ש"שה" מיותר הוא [שהיה לו לומר "שה כשבים ועזים", וכדפירש רש"י בחולין שם], ואם כן לדעת רבי אלעזר "שה" למאי אתא.

8. א. פירש רש"י: "פרה שילדה סוס, ואביו סוס, או רחל שילדה חזיר ואביו חזיר דאסור באכילה, דכתיב: זאת הבהמה אשר תאכלו, שור שה כשבים", וכיון דכתיב "שה" פרט לכלאים כי האי גוונא הוא".

ואולם בהמשך הענין מבואר ברש"י, שלא את זה בא הכתוב למעט, אלא למעט בא הכתוב, כשאביו טהור מן הדין, אלא שיש בו סימן

אחד של טהרה בלבד, והוא טהור מפני שנולד מן הטהור, ומכל מקום בנו שנולד ממנו והוא כמוהו, הרי הוא טמא, אפילו אם היתה אמו טהורה; וצריך לומר שפירש רש"י כן, לפי ההוה אמינא של הגמרא, ועל דרך זה נתבאר בפנים.

9. כן נראה מרש"י בעמוד ב' בסוף ד"ה דאיעבר, ראה שם.

והנה התוספות לעיל עז ב ד"ה זה, הביאו דברי רש"י בחולין עז ב, שהוא לומד את בנין האב של רבא מ"שה" האמור ב"זאת הבהמה אשר תאכלו שה כשבים ושה עזים"; והקשו עליו ממה שאמרו כאן: "דלא כרבי יהושע, דאי רבי יהושע מ"שה כשבים ושה עזים נפקא", כלומר: ולא צריך לבנין אב דרבא, ואדרבה מההוא קרא הוי בנין אב דרבא".

מחזיר] **מי מיעברא** [היכולה היא להתעבר
מן הטמא] עד שהוצרך הכתוב למעטו! ?

ב-עמ ומשנינן: **אין, דקיימא לן דאיעבר מקלוט
כרבי שמעון.** (1)

כלומר: לא בא הכתוב למעט טמא ממש
שבא על טהורה וילדה טמא, שהרי אינם
מתעברים זה מזה, אלא שהכתוב ממעט
טהור שרבי שמעון קורא לו "טמא", וכפי
שיתבאר, שאם התעברה בהמה טהורה ממנו,
וילדה "טמא" כמוהו, הרי שאף רבי יהושע
החולק וסובר שאביו "טהור" הוא, מודה
הוא בבנו כשהוא כמוהו, ש"טמא" הוא.

ו"טמא" זה שאנו באים למעט את בנו הטמא
שנולד לו מן הטהורה, הוא ה"קלוט" –
היינו בהמה שפרסותיה קלוטות ולא
סועות, אך מעלת גרה היא (2) – שנולד

לאב ואם טהורים שיש להם שני סימני
טהרה; שלדעת רבי שמעון טמא הוא, ואילו
לדעת רבי יהושע טהור הוא, משום שנולד
מן הטהורים ויש לו על כל פנים סימן אחד
של טהרה; ובא "שה" ללמד, שאם בא קלוט
זה על בהמה טהורה וילדה קלוט, (3) הרי בנו
אינו טהור, ומשום שנאמר: "שה כבשים
ושה עזים" עד שיהא נולד משני כבשים
שיהו אביו ואמו כבשים, וזה שלאביו אין
אלא סימן אחד של טהרה אינו נקרא כבש,
ובנו טמא.

בני רבא לדעת רבי שמעון המחייב כפל
וארבעה וחמשה בגונב קדשים מבית
בעליהם, משום ש"דבר הגורם לממון כממון
דמי":

האומר **הרי עלי** להביא קרבן עולה ולא פירש
ממה יביא את עולתו, **והפריש שור** לנדרו,

כמו רבי אלעזר; [ובאמת צריך ביאור לשיטת
רש"י, מנין לגמרא שלא למדו רבי יהושע מיתור
"שה"?!].

1. יש לעיין למה הוצרכה הגמרא להזכיר את
רבי שמעון, שהוא מטמאהו, והרי רבי יהושע
גופיה קוראהו "טמא" בברייתא בבכורות ז א
שהובאה בהקדמה.

2. לאו דוקא קלוט, אלא שיש לו סימן אחד של
טהרה, והוא הדין אם מעלה גרה הוא ופרסותיו
סועות; ואפשר שנקט "קלוט", משום שלרבי
שמעון הוא נלמד מגמל הנולד מן הפרה, והגמל
מעלה גרה הוא, אלא שהוא "קלוט".

3. לא אסר רבי יהושע אלא כשבנו הוא קלוט,
שהרי לשון הגמרא הוא: "טמא שנולד מן

וכתב ה"פני יהושע", כי לפי מה שביאר
[הובא בהערה 7 לעיל] את שאלת הגמרא לרבי
אלעזר, שהיא: היות ומדברי רבא נראה ש"שה"
מיותר הוא, אם כן מה בא "שה" זה ללמדנו
לדעת רבי אלעזר; אם כן על זה אומרת הגמרא
שפיר שהוא לומד מ"שה" את מה שלמד רבי
יהושע מ"שה כבשים ושה עזים", [והיינו ממה
שנאמר "כבשים" דמשמע: אביו ואמו כבשים],
ולא מיתור ד"שה", ראה שם.

והתוספות, שהקשו רק מדברי רבי יהושע ולא
מגוף קושיית הגמרא אליבא דרבי אלעזר, משמע
שאף הם מודים שמקושיית הגמרא אין קושיא
על רש"י, כי הפירוש בהכרח הוא כמו שכתב
ה"פני יהושע"; אלא שהם סוברים, שרבי יהושע
לא למדו מלשון "כבשים" [וכשיטת רש"י], אלא
שאף רבי יהושע למדו מיתור לשון "שה", שיה
לו לומר "שה כבשים ועזים", ואם כן היינו ממש